

Körös-Maros Nemzeti Park Igazgatóság
Kardoskút, Sóstói- telep cigája juh mintatelep fejlesztése és bővítése
előzetes vizsgálati dokumentáció
természetvédelmi tervfejezet

Általános jellemzés, földrajzi és természetvédelmi besorolás

Kardoskút település földrajzi szempontból – a Dövényi-féle (2010.) tájfelosztás szerint – a Körös-Maros köze középtájon belül a Békési-hát kistájon található, azonban a beruházási terület – a Körös-Maros Nemzeti Park Igazgatóság Kardoskúti Tájegységének Sóstói-telepe – már a Csongrádi-sík kistájhoz tartozik.

A Csongrádi-sík, ahogyan a Körös-Maros köze egésze az ember által erősen átalakított euhemerób, illetve polihemerób kultúrtáj. A fő átalakító tényező az agrárium és annak nagyüzemi monokultúrák növénytermesztő ágazata. Ezen környezetben különösen kiemelt szerepe van a még védhető, védelem alá helyezett természeti értékeknek, a természetközeli állapotú élőhelyeknek.

A vizsgált terület a Körös Maros Nemzeti Park Igazgatóság illetékességi területén található. A Nemzeti Park Igazgatóság működési területe 800.000 hektár, ami magába foglalja Békés megyét, Csongrád megye Tiszától keletre eső felét, valamint a Körös-ártér és a Dévaványai-Ecsegi puszták területi egységek Jász-Nagykun-Szolnok megyébe átnyúló részeit.

A beruházási terület az Igazgatóság Kardoskúti Tájegységén található, amely a korábban Hódmezővásárhelyhez tartozó Vásárhelyi-puszták központi része volt, ma nagyrészt Kardoskút és Székkutas osztozik rajta. Az 5629 hektár kiterjedésű, 263 hektár fokozottan védett területet is magába foglaló részterület országos jelentőségű védett természeti terület, a Dél-Tisza-menti egyik legnagyobb egybefüggő pusztafoltja. Itt található a Dél-Alföld legjelentősebb szikes tava, a Kardoskúti Fehér-tó.

Domborzat, földtan

A Csongrádi-sík kistáj a Tisza-völgy irányába enyhén lejtő, a Maros-hordalékkúpsíksághoz kapcsolódó tökéletes síkság. Kis lejtésű, alacsony ármentes síkság, amit rossz lefolyású mélyedések tagolnak. A Tisza és a Maros áradásai által kialakított holocén felszín, ahol a felszíni formákban változatosságot a lösziszapos felszín szikes agyaggal kitöltött erodált mélyedései és a Száraz-érhez kapcsolódó, különböző feltöltöttségi állapotban levő morotvák, morotvaroncsok jelentenek.

Klimatikus jellemzők és vízrajz

Meleg, száraz kistáj. A napsütéses órák évi összege 2000-2020, az évi középhőmérséklet 10,3-10,5 °C. A fagymentes időszak hossza 197 nap körüli, de a Tisza mentén 200-202 nap. A legmagasabb nyári hőmérsékletek sokévi átlaga kevéssel 34,0 °C fölötti. A legalacsonyabb téli hőmérsékletek átlaga -16,0 és -17,0 °C közötti.

É-on 500 mm-nél kevesebb, a középső területeken 500-550 mm, DK-en pedig kevéssel 570 mm feletti évi csapadékösszeg valószínű. A hótakarós napok átlagos évi száma 30-32, az átlagos maximális hóvastagság 17 cm. Az ariditási index É-on 1,40 körüli, a középső vidékeken 1,30-1,35, DK-en 1,25 körüli.

Az uralkodó É-i mellett gyakoriak még a DK-i irányú szelek is. Az átlagos szélesebbesség megközelíti a 3 m/s értéket. A melegigényes és mérsékelt vízigényű mezőgazdasági kultúráknak kedvez az éghajlat.

Vizei a kistáj D-i részéből a Maroshoz (Mezőhegyesi-Élvíz-csatorna, Sámson-Apátfalvi-főcsatorna), illetve Ny felé a Tiszához folynak. É-on kis részben részesül a Hármasköröshöz folyó Dögös-Kákafoki-főcsatorna vízgyűjtő területéből is. Ny felé fokozottan száraz, gyér lefolyású, erősen vízhiányos terület.

A „talajvizet” általában 2-4 m között találjuk, de Szentestől ÉK-re 4 m alá süllyed.

Állóvizei között 8 természetes tavat találunk 27 ha felszínnel, közülük a pitvarosi a legnagyobb (16,5 ha). A 14 mesterséges tó összterülete megközelíti a 400 ha-t. A Ludas-ér melletti 123 ha, a cserebökényi 106 ha felszínű.

A rétegvíz mennyisége közepes. A kutak átlagos mélysége meghaladja a 200 m-t, a vízhozamuk különösen a kistáj Ny-i, Tiszához közeli részében jelentős.

Talajviszonyok

A táj DNy-ról veszi körül a Maros hordalékkúpját. Területe sík, amelyet homokvonulatok kísérté folyóholtágak tarkítanak. A felszínt lösziszap fedi. A talajvíz átlagos mélysége 2 és 4 m közötti. A talajtakaró változatos, amelyben a csernozjom talajtípusok a meghatározók (80%).

A beruházási területet érintően is jelentős a löszös alapkőzetten kialakult szikes talajok kiterjedése (18%). A réti szolonyec talajok 9%-on, a sztyepesedő réti szolonyec talajok 8%-on, a szolonyeces réti talajok pedig 1%-on fordulnak elő.

Természeti környezet

Növényvilág

A Csongrádi-sík kistáj florisztikai beosztás szerint, a Pannóniai flóratartomány (Pannonicum), Alföldi flóraidékének (Eupannonicum), Tiszántúli flórajárásába

(Crisicum) tartozik.

A táj intenzíven művelt, ligeterdők és a zonális erdősztyepp-lőszpuszta vegetáció eltűntek. Az erdők hírmondói (széleslevelű salamonpecsét - *Polygonatum latifolium*, nehézszagú gólyaorr - *Geranium robertianum*, bogláros szellőrózsa - *Anemone ranunculoides*) az alluviális peremvidék természetszerűbb tölggyeseiben (derekegyházi, mezőhegyesi erdők), a lőszvegetáció emlékei (parlagi rózsza - *Rosa gallica*, selymes boglárka - *Ranunculus illyricus*, törpemandula - *Prunus tenella*, kunkorgó árvalányhaj - *Stipa capillata*) mezsgyéken, kunhalmokon maradtak fenn. Az északi-nyugati tájrész hordalékhátakkal gátalt medence-láncolatának (Cserebökény, Lapistó-Fertő, Rárós-pusztá) szikesedő mocsarai, rétjei még őrzik ártéri jellegüket. A szárazabb térszinteket cickórós puszták, rétsztyeppek és fajszegény lőszvegetáció borítja. A sziki erdősztyeppek helyét a réti őszirózsza (*Aster sedifolius*) dominálta sziki magaskórósok jelzik. A déli-keleti tájrészen, lefolyástalan depressziókban a pleisztocén óta endogén módon fejlődő lőszpusztarétekkel mozaikoló szolonyec szikeseket találunk (Csanádi-puszták). A vegetáció ősiségére az endemizmusok megléte és a fajgazdaság (vetővirág - *Sternbergia colchiciflora*, erdélyi útifű - *Plantago schwarzenbergiana*, pusztai csillagvirág - *Prospero paratheticum*, ill. tavaszi hérics - *Adonis vernalis*, kék atracél - *Anchusa barrelieri*, kései pitypang - *Taraxacum serotinum*) utal. A keleti peremen feltöltődött ősi folyómedrek szikes tavi vegetációjának (sziki sóbolla - *Suaeda maritima*, bajuszpázsit - *Crypsis aculeata*, sziki ballagófű - *Salsola soda*) legszebb példája a kardoskúti Fehér-tó, szoloncsákos sziki réttel (réti sás - *Carex distans*, kisvirágú pozdor - *Scorzonera parviflora*, sziki pitypang - *Taraxacum bessarabicum*). Hínarasok (fehér tündérrózsza - *Nymphaea alba*, sugaras vízboglárka - *Ranunculus radians*) és az asztatikus vízterek iszapvegetációja diverz (látonyafajok - *Elatine* spp., iszapfű - *Lindernia procumbens*, henye vasfű - *Verbena supina*, henye fűzény - *Lythrum tribracteatum*). Unikális a földbentermő here (*Trifolium subterraneum*) Mártély mellett. Kipusztult fajok: tátorján (*Crambe tataria*), kónya zsálya (*Salvia nutans*), kolokán (*Stratiotes aloides*), fehérmájvirág (*Parnassia palustris*), csajkavirág (*Oxytropis pilosa*), szennyes ínfű (*Ajuga laxmannii*), *Trifolium lappaceum*.

Gyakori élőhelyek:

- A1 Álló- és lassan áramló vizek hínárnövényzete
- B1a Nem tűzegképző nádasok, gyékényesek és tavikákások
- BA Fragmentális mocsári- és/vagy hínárnövényzet
- D34 Mocsárrétek
- F2 Szikes rétek
- F1b Cickórós puszták

Fajszám: 800-1000; védett fajok száma: 40-60; özönfajok: zöld juhar (*Acer negundo*), bálványfa (*Ailanthus altissima*), gyalogakác (*Amorpha fruticosa*), selyemkóró (*Asclepias syriaca*), tájidegen őszirózsza-fajok (*Aster* spp.),

amerikai kőris (*Fraxinus pennsylvanica*), japánkeserűfű-fajok (*Reynoutria* spp.), akác (*Robinia pseudoacacia*), aranyvessző-fajok (*Solidago* spp.).

Állatvilág

A Csongrádi-sík kistáj állatföldrajzi beosztás szerint, az Euro-Turáni faunavidék, Közép-dunai faunakerület, Pannonicum faunakörzet, Eupannonicum faunajárásába tartozik.

A Csongrádi-síkon magas szántók aránya, a természetes élőhelyek, mint a löszsztyeprétek mezsgyékre szorultak vissza, jelentősek még a különböző szikes vegetációk, illetve a területet átszelő csatornák is számos fajnak nyújtanak menedéket. A fauna ezen élőhelyekre jellemző, kiemelkedő ízeltlábú faj a fokozottan védett sztyeplepke (*Paracossulus thrips*), a csatornában gyakori a vöröshasú unka (*Bombina bombina*) és a mocsári teknős (*Emys orbicularis*). Előforduló védett valamint fokozottan védett madárfajok: mezei veréb (*Passer montanus*), sordély (*Emberiza calandra*), mezei pacsirta (*Alauda arvensis*), sárga billegető (*Motacilla flava*), szalakóta (*Coracias garrulus*), tűzok (*Otis tarda*) vörös vércse (*Falco tinnunculus*), kék vércse (*Falco vespertinus*), kerecsensólyom (*Falco cherrug*), pusztai ölyv (*Buteo rufinus*), parlagi sas (*Aquila heliaca*). Az emlős faunát képviseli a mezei hörcsög (*Cricetus cricetus*) és a molnárgörény (*Mustela eversmannii*).

A beruházási területtől kevesebb, mint egy kilométerre fekvő országos jelentőségű védett természeti terület a Kardokúti Fehér-tó, amely Ramsari terület is. Itt gyakori a lomha rabló (*Lestes sponsa*), foltossszárnnyjegyű rabló (*Lestes barbarus*) és az apró légivadász (*Ischnura pumilio*), ritkának mondható a védett nagy foltosrabló (*Lestes macrostigma*) és a réti rabló (*Lestes dryas*). A területen költő madárfajok: széki lile (*Charadrius alexandrinus*), nagy kócsag (*Egretta alba*), gulipán (*Recurvirostra avosetta*), gólyatöcs (*Himantopus himantopus*), nagy goda (*Limosa limosa*), piroslábú cankó (*Tringa totanus*), haris (*Crex crex*), pettyes vízicsibe (*Porzana porzana*) és különböző récefajok (*Anatidae*). Őszi vonulási időszakban a darvak (*Grus grus*), valamint a nagy lilikek (*Anser albifrons*) száma is jelentős.

Természetvédelmi besorolás

A telep – mint a Körös-Maros Nemzeti Park egyik értékes területe – több védettségi kategória alá esik, az alábbiak szerint:

I. Országos jelentőségű védett természeti terület

Országos jelentőségű védett természeti terület

A Kardoskúti Fehér-tó természetvédelmi területté nyilvánításáról a 1235/1965. OTvH határozat rendelkezett, majd a területet az 1997-ben megalakult Körös-Maros Nemzeti Parkhoz csatolták a Körös-Maros Nemzeti Park létesítéséről szóló 3/1997. (I. 8.) KTM rendeletben foglaltak szerint.

Ex lege védett szikes tó

Továbbá a Kardoskúti Fehér-tó ex lege védett szikes tónak minősül a természet védelméről szóló 1996. évi LIII. törvény alapján (Vidékfejlesztési Értesítő LXII. évf. 1. szám 2012.01.13.).

II. Nemzetközi egyezmény alapján védett terület

Ramsari Terület

A Kardoskúti Fehér-tó a Nemzetközi Jelentőségű Vadvizek Jegyzékébe bejegyzett Ramsari Terület a Nemzetközi Jelentőségű Vadvizek Jegyzékébe bejegyzett hazai védett vizek és vadvízterületek kihirdetéséről szóló 119/2011. (XII. 15.) VM rendelet, illetve a nemzetközi jelentőségű vadvizekről, különösen mint a vízimadarak tartózkodási helyéről szóló, Ramsarban, 1971. február 2-án elfogadott Egyezmény és annak 1982. december 3-án és 1987. május 28.-június 3. között elfogadott módosításai egységes szerkezetben történő kihirdetéséről szóló 1993. évi XLII. törvény alapján.

III. Európai közösségi irányelvek alapján védett terület

Különleges Madárvédelmi Terület

Vásárhelyi és Csanádi-puszták (HUKM10004): Az európai közösségi jelentőségű természetvédelmi rendeltetésű területekkel érintett földrészekről szóló 14/2010. (V. 11.) KvVM rendelet 1. melléklet 9.5. pont alapján.

A kijelölés alapjául szolgáló madárfajok:

Faj neve
Aranylile (<i>Pluvialis apricaria</i>)
Bakcsó (<i>Nycticorax nycticorax</i>)
Barna rétihéja (<i>Circus aeruginosus</i>)
Böjti réce (<i>Anas querquedula</i>)
Bölömbika (<i>Botaurus stellaris</i>)
Csörgő réce (<i>Anas crecca</i>)
Daru (<i>Grus grus</i>)
Szalakóta (<i>Coracias garrulus</i>)
Fattyúszerkő (<i>Chlidonias hybridus</i>)
Fehér gólya (<i>Ciconia ciconia</i>)
Fekete gólya (<i>Ciconia nigra</i>)
Gólyatöcs (<i>Himantopus himantopus</i>)
Gulipán (<i>Recurvirostra avosetta</i>)
Kanalas réce (<i>Anas clypeata</i>)
Kék galamb (<i>Columba oenas</i>)
Kék vércse (<i>Falco vespertinus</i>)

Kékes rétihéja (<i>Circus cyaneus</i>)
Kis kócsag (<i>Egretta garzetta</i>)
Kis póling (<i>Numenius phaeopus</i>)
Nagy goda (<i>Limosa limosa</i>)
Nagy kócsag (<i>Egretta alba</i>)
Nagy lilik (<i>Anser albifrons</i>)
Nagy póling (<i>Numenius arquata</i>)
Nyári lúd (<i>Anser anser</i>)
Pajzsoscankó (<i>Philomachus pugnax</i>)
Parlagi sas (<i>Aquila heliaca</i>)
Piroslábú cankó (<i>Tringa totanus</i>)
Réti cankó (<i>Tringa glareola</i>)
Réti fülesbagoly (<i>Asio flammeus</i>)
Rétisas (<i>Haliaeetus albicilla</i>)
Széki lile (<i>Charadrius alexandrinus</i>)
Tőkés réce (<i>Anas platyrhynchos</i>)
Túzok (<i>Otis tarda</i>)
Vörös gém (<i>Ardea purpurea</i>)
Vörösnyakú lúd (<i>Branta ruficollis</i>)

A felsorolt madárfajok közül a Kardoskút 0225/2 hrsz.-ú területen csak a daru (*Grus grus*) van jelen. Jelenlévő egyéb védett madárfajok: mezei veréb (*Passer montanus*), vörös vércse (*Falco tinnunculus*), fokozottan védett madárfaj: kuvik (*Athene noctua*).

Európai közösségi jelentőségű természetmegőrzési terület

Hódmezővásárhely környéki és csanádi-háti puszták (HUKM20001): Az európai közösségi jelentőségű természetvédelmi rendeltetésű területekkel érintett földrészekről szóló 14/2010. (V. 11.) KvVM rendelet 1. melléklet 9.10. pont alapján.

A kijelölés alapjául szolgáló:

Élőhelyek:

Élőhelytípus neve	Élőhelytípus kódja
Pannon szikes sztyeppék és mocsarak*	1530
Síksági pannon löszgyepek*	6250

*kiemelt közösségi jelentőségű élőhelytípus

Növényfajok:

Faj neve	Faj kódja
Mételyfű (<i>Marsilea quadrifolia</i>)*	1428

*NP kategóriában (jelenleg nincs a faj a területen, de még előfordulhat a jövőben)

Állatfajok:

Faj neve	Faj kódja
Nagy szikibagoly (<i>Gortyna borelii lunata</i>)	4035
Sztyeplepke (<i>Catopta thrips</i>)	4028
Vöröshasú unka (<i>Bombina bombina</i>)	1188
Mocsári teknős (<i>Emys orbicularis</i>)	1220
Vidra (<i>Lutra lutra</i>)	1355
Molnárgörény (<i>Mustela eversmannii</i>)	2633

A felsorolt fajok közül egy sem található meg a Kardoskút 0225/2 hrsz.-ú területen.

IV. Egyéb természetvédelmi rendelkezés alá eső terület

Nemzeti Ökológiai Hálózat

A telephely az Országos Ökológiai Hálózat (Nemzeti Ökológiai Hálózat) magterületén található.

A telephely állapotának leírása:

A Kardoskút külterület 0225/2 hrsz. alatti ingatlan bolygatott, jelenleg is juhtartási tevékenység folyik a területen.

A tervezett felújítás során egyetlen hodály maradna meg, két hodály bontás után újraépítésre kerülne, illetve ezek közvetlen közelébe, a telephely jelenleg is aktívan használt területén épülne egy szociális épület, valamint megoldanák az épületek csapadékvíz-elvezetését és kialakítanának egy nyílt csapadékvíz-tározót.

A telephez jelenleg is aszfaltozott út vezet, az új létesítmények is a jelenlegi telephelyi határon belül épülnének meg.

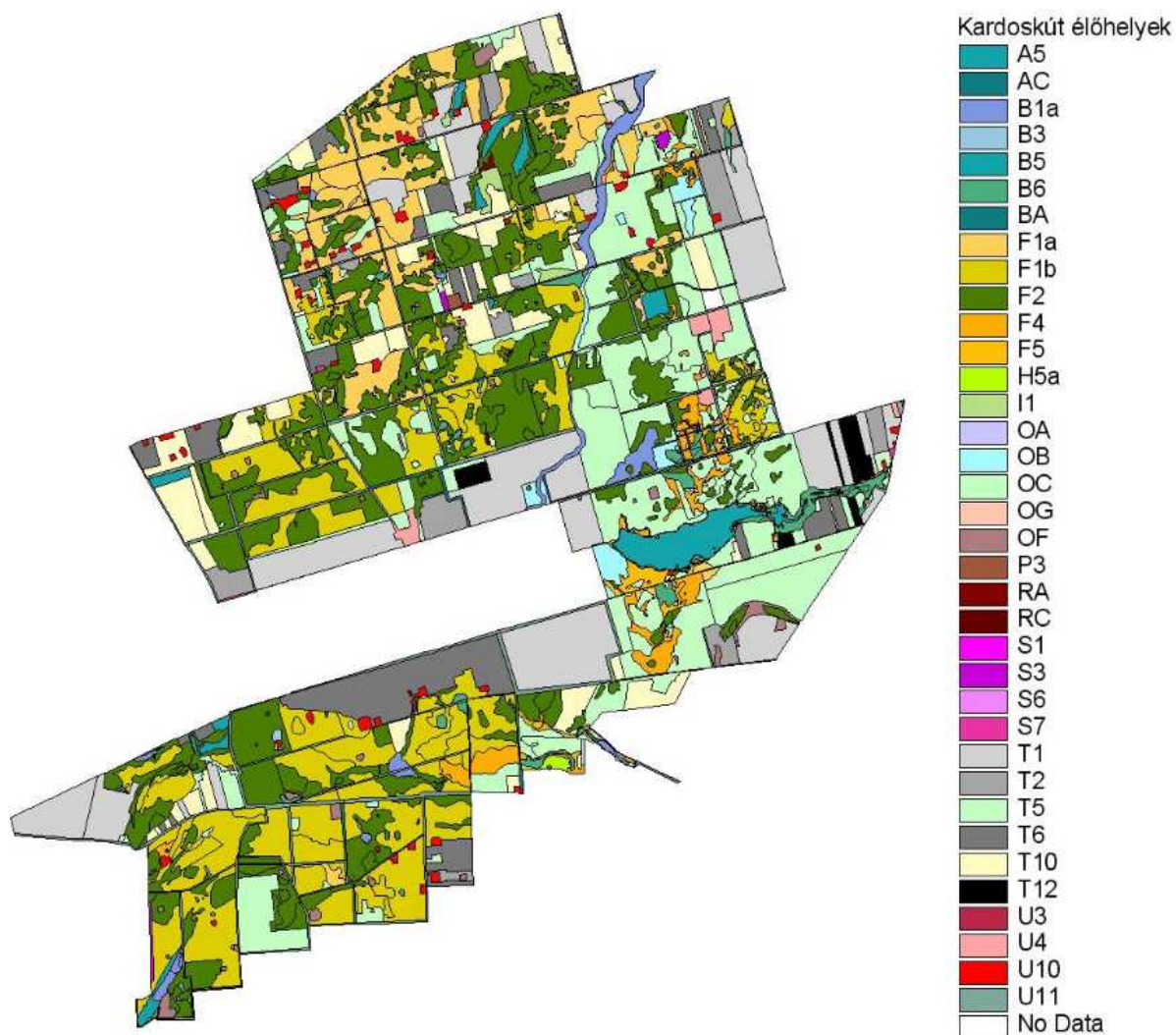
A külterjes tartáshoz alkalmazkodó módon a telephely nem körbekerített, fátlan és szerves része az azt körülvevő kardoskúti pusztának, így növényzete és állatvilága is zömmel megegyezik azzal.

A telephelyet körülvevő gyepek jó része is másodlagos vagy felújított, hiszen az 1700-as évek végétől kezdve egészen az 1980-as évekig törtek fel gyepeket, illetve tárcsázták, fűkeverékekkel vetették felül, kevés ősi gyepterület maradt meg.

A telepet északi, keleti és délkeleti irányból jellegtelen szárazgyepek, délnyugati és a nyugati irányból mézpázsitos szikfok növényzet övezi, mozaikolva az egyéb részeken található cickórós gyepekkel és szikes rétekkel. Ezek természetessége változó a 2-estől a 4-5-ig.

A környező, távoli mezőgazdasági területekre jellemző inváziós fajok megjelenése nem jellemző sem a telepen, sem a szomszédos területeken. A fehér akác, bálványfa nem lelhető fel, energiafű (*Agropiron* sp.)

megjelenésével lehet esetlegesen számolni.

A terület élőhelytérképe (Molnár Zsolt - Biró Marianna - Virók Viktor - Kotymán László; Crisicum, 2011.)

A természeti értékekre gyakorolt hatás

A telepítés időszakában fokozottan ügyelni kell az építési és deponálási célra felhasznált területek minimalizálására, az építési terület határait a nemzeti park illetékes szakemberével egyeztetve kell kijelölni.

A bontási tevékenység során keletkező és a továbbiakban felhasználni nem kívánt anyagok, hulladékok elszállításáról a lehető legrövidebb időn belül gondoskodni kell

A telepen belül védett növényfaj előfordulásáról nincs információnk, így annak áttelepítéséről nem kell gondoskodni. Védett állatfaj élő- és szaporodóhelyét a beruházás nem érinti, az áthaladó, alkalmi táplálkozó fajok beépítés esetén károsodást nem szenvednek.

Az üzemelés időszakában érdemi hatást kizárólag a közlekedés és a telepi személyzet okozhatna, azonban ezek rendkívül csekély mértékűek. A telephely által kiszolgált legeltetés éppen a terület növényzetének megfelelő kezelését biztosítja, hiányában az élőhelyek degradálódnak, gyomosodnak, cserjésednek átalakul a fajkészletük, az inváziós fajok könnyebben terjednek.

A tevékenység felhagyásakor a terület beépítettsége vagy megváltozik és új funkciójú építmények kerülnek építésre vagy minden beépített műtárgy eltávolításával visszaállítják természetes állapotát, így természeti értéke javul. A telephely elhelyezkedése a miatt feltételezhetően visszaállítják az eredeti állapotot, az épületek elbontásra kerülnek, így a terület természetessége növekedhet.

Összesítés

A beruházási területen meglévő épületek száma eggyel nő ugyanolyan telephelyi területfoglalás mellett. A tervezett tevékenység megegyezik a jelenleg is itt végzettel, amely a védett terület kezelési, fenntartási terveiben is rögzített egyik kezelési módját, a legeltetést szolgálják.

A fentieknek megfelelően **a tervezett beruházás, a kivitelezés időszakára előírt utasítások és védelmi intézkedések betartása mellett nem veszélyezteti a terület természeti állapotát.**

A tájra és az épített környezetre gyakorolt hatás

A KMNP Kardoskúti Tájegység Sóstói-telepén a cigája állomány tartási és tenyésztési helyéül szolgáló épületek megvalósítása a jelenlegi tájképet nem befolyásolná, a telephely jelenleg is állattartó telepként funkcionál. Az állattartó épületek falazata természetes anyagból készül, héjazata a hagyományos tartástechnológiának legmegfelelőbb nádtetővel kerül kialakításra. Az épület összképe a hagyományos hodály jellemzőit mutatja, míg a szociális épület összképe a környékre jellemző építészeti jegyeket hangsúlyozza.

A tervezett beruházás a táj és épített környezet állapotában nem okoz olyan változást, ami érdemben különbözik a beruházás megvalósulása nélküli állapotoktól.

Békéscsaba,
2024. január 14.

Tar Levente
természetvédelmi szakértő
SZ-059/2014.